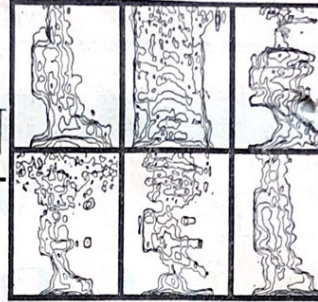

ETT DEBATTINLÄGG OM ATT FÖRSTA VARANDRA

Skarp slipat vapen MOT FÖRBISTRINGEN

Av Erik Åkerlund

Grafisk registrering av hur fem olika människor säger "you". Den första och sista bilden är registrering av samma persons uttal, men i den sista har han haft tillsägelse att förställa rösten så mycket som möjligt

Babylonisk förbistring enligt Svensk uppslagsbok: "Uttryck för den förvirring, som uppstår, då personer med skilda språk sammanförs."

Den polske ögonläkaren L L Zamenhof kände i sin hemstad Bialystok starkt språkförbistringens obehag. Befolkningen bestod av polacker, tyskar och judar, som talade var sitt språk. Han hade lärt sig att alla människor borde vara bröder, men här var det bara polacker, tyskar och judar. Och språket var, menade han, den främsta skiljande orsaken.

Zamenhof var inte bara läkare. Han var också en mycket kunnig språkman, och dessutom en stor idealist. Medkänslan med den lidande mänskligheten, och övertygelsen att svårigheterna att förstå varandra var ett av de allvarigaste hindren för en fredlig samvaro mellan folken, kom honom att skapa ett språk, avsett för internationell användning. Han kallade det esperanto.

En viktig förutsättning för dess användbarhet är enkelheten. Med sina 16 grammatiska regler, utan något undantag, fyller esperanto väl denna fordran. Ett genialt drag är ordbildningen, som gör att man, sedan ett visst antal grundord inlärts, tack vare några enkla regler kan öka sitt ordförråd till det mångdubbla. Orden är till allra största delen hämtade från de levande språkens ordförråd. "Esperanto estas simpla sed klara, neutrala lingvo", säger esperantisterna. Om alla barn ett par skolar finge undervisning i esperanto någon timme i veckan, skulle alla människor kunna tala med varandra. Vilken betydelse detta borde ha i en värld, där kontakten mellan folken blir allt livligare, är lätt att förstå.

Anmärkningsvärt är att esperantotimmarna i skolan inte tycks inkräkta på studiet av andra språk, vilka esperantisterna för övrigt visst inte vill avskaffa. Försök i Somero i Finland av mag Setälä tyder på detta. I realskolan gjordes försöken så, att en linje började med tyska, en annan med esperanto och först andra året med tyska. När ytterligare ett år gått, då de som börjat med tyska läst detta språk i tre år och de andra i två år, visade det sig att de senare hade hunnit ungefär lika långt i sina tyskstudier som de andra, detta trots att "esperantisternas" intelligensnivå inte var högre, snarare något lägre. "Dessutom var det påfallande att esperantoklassens grepp om studierna var fastare." Andra året skedde esperantoundervisningen under geografitimmarna. Vid ett besök under denna linjes tredje esperantokår höll en elev föredrag om Afrika på esperanto, flytande och felfritt, okonstlat, som om han talade sitt eget modersmål, utan att

söka efter språkliga uttryck för sin framställning, trots att det inte fanns någon geografilärobok på esperanto.

Ett par episoder som belyser esperantos användbarhet skall här nämnas. En svensk vetenskapsman, esperantist, höll i ett av balkanländerna föredrag inför en facklig publik, på engelska. Efteråt blev det diskussion mellan honom och åhörarna, fortfarande på engelska. Det gick, fastän knagligt. Men så kom några esperantister, som fått veta att de gästades av en svensk meningsfrände. Nu flöt samtalet ledigt och obehindrat, som mellan landsmän! Handen på hjärtat, kongressdeltagare, hur har Ni det, åtminstone de flesta av Er, med möjligheterna att följa med i diskussionerna?

En fransk journalist hade i 5 år för le Figaro bevakat förhållandena i Japan. Dit hörde bla esperantisternas årliga världskongress, som i fjor hölls i Tokio. Den gav honom en fullkomligt omtumlande erfarenhet. Till sin tidning skrev han ungefär så: Jag har här bevisat en hel rad internationella kongresser och alltid sett detsamma: japanerna sitter i ett hörn för sig själva, emedan de känner att de inte kan få kontakt med sina gäster. Och så kommer jag till en kongress där alla, också japanerna, smälter samman till en enda stor enhet, där alla talar fritt och obehindrat med varandra, och detta människor från hela världen. För mig var det en märklig upplevelse.

En vanlig invändning mot esperanto är att det som ett konstgjort språk är klumpigt och stelbent. Detta är så felaktigt som ett påstående kan vara. Esperanto är tvärtom utomordentligt smidigt och kan ge upphov till en oerhörd nyansrikedom. Det är dessutom ett vackert språk.

Det sägs att vi borde sträva efter att få ett av de levande språken som världsspråk, varvid man i första hand tänker på engelskan.

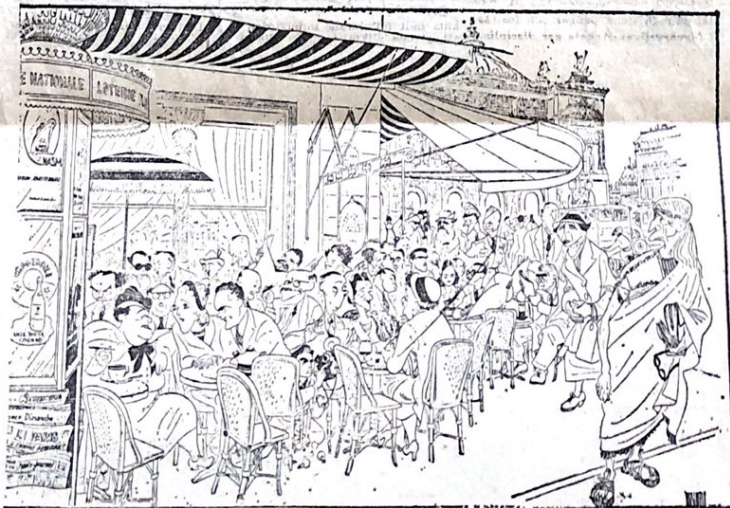
Men detta strider mot ett par grundregler, som brukar ställas på ett världsspråk, nämligen att det skall vara lättlärt och neutralt. Ty enligt språkmän är engelskan visst inte lättlärt, och ett neutralt språk är det givetvis inte. Att göra det till ett världsspråk förefaller därför att vara något av en utopi. Fråga de Gaulle, eller ryssarna, eller kineserna, för att bara ta några av dem, som i den här frågan torde vilja ha ett ord med i laget. "En känd amerikansk fysiker klagar i en välkänd teknisk tidskrift över hur litet utbyte han på grund av språket erhållit på några fackkongresser i Europa. Där pockar nämligen tyska, franska, spanska och italienska på sin rättmätiga plats, för att inte tala om den allmer framträngande ryskan."

Nej, ett konstgjort språk är helt visst den enda möjligheten, om vi nu överhuvud taget anser ett för mänskligheten gemensamt hjälpspråk önskvärt. Och esperanto har tydligt och klart visat sig fylla alla rimliga anspråk på ett sådant. Något annat gör det ju inte heller anspråk på att vara. Redan nu talar det av ett stort antal människor över hela jorden, vilket visar att det kan användas även inom för oss främmande språkområden, det har en väl genomförd organisation och en mycket rik litteratur, både översättningar och originalarbeten.

Naturligtvis kan man säga att esperanto har sina brister, att det inte är fulländat. Men var finner vi något sådant i denna ofullkomliga värld? För övrigt är alla språk mer eller mindre ofullkomliga, som språkmannen Collinder påpekat.

Går man på den linjen kan man lika så gott genast ge upp tanken på ett gemensamt hjälpspråk. Motståndet mot att till ett sådant esperanto är, tycks det, typiskt för den inte ovanliga attityden att låta det bästa bli ficnde till det goda. För övrigt syns för dem, som är övertygade om värdet av esperanto som ett hjälpmedel för mellanfolklig förståelse, motståndet mot esperanto vara ett bevis för svårigheten att på ett förnuftigt sätt lösa för mänskligheten betydelsefulla frågor. Även om krigets och svältens mördande överskuggar allt annat som de styrande i sin förstorkade hjälplöshet inte förmår reda upp, så är dock ett gemensamt hjälpspråk en för mänskligheten så pass angelägen och trängande fråga, att motståndet mot dess lösning förefaller upprörande associerat.

En motion med förslag om en FN-undersökning angående behovet av ett världsspråk inlämnades i fjor till Sveriges riksdag, undertecknad av 16 riksdagsmän i vardera kamraren: 21 socialdemokrater, 5 från folkpartiet, 4 från centern och 2 från högern. Enligt motionen bör en internationell språkkommission utses, förslagsvis bestående av filologer, ekonomer, statistiker och sociologer, jämte annan facklig expertis. Det föreslås också en jämförelse emellan engelska och esperanto beträffande dessas för- och nackdelar. Ett enhälligt beredningsutskott tillstyrkte motionen, med förslag att det överlämnades till Unesco att fatta beslut om ett lämpligt förfarande. Riksdagen följde utskottet och överlämnade till kmt att realisera beslutet. Där ligger frågan nu.

Förbistringens problem upplever man intensivt på en parisisk trottoarservering. Bilden är från American Drawings (Studio-Vista) och konstnären heter Albert Hirschfeldt